

Rundt om det religiøse

Med denne overskrift og nedenstående samling af opgaver nærmer vi os på forskellig vis *det religiøse* hos Søren Kierkegaard.

Tanker om menneskets eksistens, selvforhold, valg og ansvar har Kierkegaard til fælles med de ateistiske eksistentialister (f.eks. Camus og Sartre). Men på et afgørende punkt er de forskellige, og det er forholdet til det religiøse, synet på kristendommen. Kierkegaards kristne eksistentialisme er tydelig i de fleste af hans skrifter, hvad enten han tematiserer det eller ej. Den religiøse fordring - eller opfordringen til at tage *troens spring* - er mere eller mindre eksplicit selv i et værk som *Enten - Eller*, der angiveligt omhandler det æstetiske og det etiske (se f.eks. opgave 5: Etikerens belæring af æstetikeren, med uddrag fra *Ligevægten mellem det Æsthetiske og Ethiske i Personlighedens Udarbejdelse*).

I det følgende vil der være introduktion og arbejdsopgaver til tekstuddrag fra fire tekster:

Tekst:	Fokus:
<i>Sygdommen til Døden</i> (1849)	Fortvivlelse
<i>Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed</i> (1859)	Den enkelte
<i>Afsluttende uvidenskabeligt Efterskrift</i> (1846)	Den subjektive sandhed
<i>Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger</i> (1849)	Geni eller apostel

1. Sygdommen til Døden

I arbejdet med dette tekstuddrag fra *Sygdommen til Døden* (1849) er det vigtigt at have Kierkegaards menneskesyn på plads, - eller Selvet som syntese, som han kalder det.

Derfor kan det anbefales at (gen)besøge opgave 1, "Hvad er et menneske?", som tager udgangspunkt i et kort, men meget berømt, tekststykke fra starten af *Sygdommen til Døden*. I den opgave arbejdes der netop med forståelsen af hvad Selvet er, og dette anskueliggøres ved hjælp af en grafisk fremstilling af "selvet som trekant" (se illustration i dokumentet "Selvet som trekant").

Her i denne opgave er tekststykket klippet fra slutningen af det første af to afsnit. Overskriften til dette første afsnit er: "*Sygdommen til Døden er Fortvivlelse*", og Kierkegaard afslører allerede i inddelingen af sin tekst, at det er en uhyre grundig undersøgelse, han har bedrevet.

Her følger et udpluk af overskrifterne, som med deres egen indre logik hjælper læseren hen mod det valgte tekststykke:

Første Afsnit. Sygdommen til Døden er Fortvivlelse

A Fortvivlelse er en Sygdom i Aanden, i Selvet, og kan saaledes være Tredobbelt: fortvivlet ikke at være sig bevidst at have et Selv (uegentlig Fortvivlelse); fortvivlet ikke at ville være sig selv; fortvivlet at ville være sig selv.

(...)

a) Fortvivlelse seet under Bestemmelsen Endelighed – Uendelighed

(...)

b) Fortvivlelse seet under Bestemmelsen Mulighed – Nødvendighed

(...)

B Fortvivlelse seet under Bestemmelsen: Bevidsthed

(...)

b. Den Fortvivlelse, som er sig bevidst at være Fortvivlelse, som altsaa er sig bevidst at have et Selv, hvori der dog er noget Evigt, og nu enten fortvivlet ikke vil være sig selv, eller fortvivlet vil være sig selv.

a) Fortvivlet ikke at ville være sig selv, Svaghedens Fortvivlelse

(...)

β) Den Fortvivlelse, fortvivlet at ville være sig selv, Trods

(...)

Opgave:

Inden arbejdet med selve teksten kan eleverne prøve at identificere hhv. spidsborgeren, æstetiker og etikeren under de ovenstående overskrifter (forudsat disse er bekendt; evt. via opgaverne 1, 2, 3, 4 og 5).

(...)

β) Den Fortvivlelse, fortvivlet at ville være sig selv, Trods

(...)

Først kommer Fortvivlelse over det Jordiske eller noget Jordisk, saa Fortvivlelse om det Evige over sig selv. Saa kommer Trodsen, der egentlig er Fortvivlelse ved Hjælp af det Evige, den fortvivlede Misbrug af det Evige, der er i Selvet, til fortvivlet at ville være sig selv. Men just fordi den er Fortvivlelse ved Hjælp af det Evige, ligger den i en vis Forstand det Sande meget nær; og just fordi den ligger det Sande meget nær, er den uendelig langt borte. Den Fortvivlelse, der er Gjennemgangen til Troen, er ogsaa ved Hjælp af det Evige; ved Hjælp af det Evige har Selvet Mod til at tabe sig selv for at vinde sig selv; her derimod vil det ikke begynde med at tabe sig selv, men vil være sig selv.

(...)

For fortvivlet at ville være sig selv, maa der være Bevidsthed om et uendeligt Selv. Dette uendelige Selv er imidlertid egentligen kun den abstrakte Form, den abstrakte Mulighed af Selvet. Og det er dette Selv han fortvivlet vil være, løsrivende Selvet fra ethvert Forhold til en Magt, der har sat det, eller løsrivende det fra Forestillingen om, at der er en saadan Magt til. Ved Hjælp af denne uendelige Form vil Selvet fortvivlet raade over sig selv, eller skabe sig selv, gøre sit Selv til det Selv, han vil være, bestemme hvad han i sit concrete Selv vil have med og hvad ikke.

(...)

See, der er i det Foregaaende fremstillet den Form af Fortvivlelse: at fortvivle over det Jordiske

eller noget Jordisk saaledes forstaaet at dette i Grunden er, ogsaa viser sig at være, at fortvivle om det Evige, ɔ: ikke at ville lade sig trøste af og helbrede ved det Evige, at anslaae det Jordiske saa høit, at det Evige ingen Trøst kan være. Men det er ogsaa en Form af Fortvivlelse, det ikke at ville haabe paa Muligheden af, at en jordisk Nød, et timeligt Kors kan hæves. Det vil nu denne Fortvivlede, der fortvivlet vil være sig selv, ikke. Har han forviset sig om, at denne Pæl i Kjødet (hvad enten det nu virkelig er saa, eller hans Lidenskab gjør at det er ham saa) nager saa dybt, at han ikke kan abstrahere fra den, saa vil han evigt ligesom overtage den. Han forarges saa paa den, eller rettere, han tager af den Anledning til at forarges paa hele Tilværelsen; han vil saa tiltrods være sig selv, ikke tiltrods for den være sig selv uden den (det er jo at abstrahere fra den, og det kan han ikke, eller det er Bevægelsen i Retning af Resignationen), nei han vil tiltrods for eller paa Trods mod hele Tilværelsen være sig selv med den, tage den med, næsten trodsende paa sin Qval. Thi haabe paa Mulighed af Hjælp, især da i Kraft af det Absurde, at for Gud er Alt muligt, nei, det vil han ikke. Og søge Hjælp hos nogen Anden, nei, det vil han for Alt i Verden ikke, han vil hellere, om saa skulde være, med alle Helvedes Qvaler være sig selv end søge Hjælp.
(...)

Opgave:

Hvis eleverne allerede er godt inde i Kierkegaards univers og har prøvet kræfter med flere af hans tekster, er dette måske tidspunktet at slippe dem løs på en mere selvstændig opgave i arbejdet med nærlæsning, fordybelse og refleksion:

Hjemmefra skal eleverne udvælge 2-3 passager i teksten, som beskriver den særlige form for fortvivlelse, der præsenteres.

Som opvarmning til det mere dybdegående tekstarbejde kan klassen begynde med at identificere, hvem det er, der lider af den omtalte form for fortvivlelse.

Parvis skal eleverne herefter tale om emnet for dagens lektie - og ikke mindst præsentere de udvalgte passager for hinanden. Hvert par skal blive enige om 2 passager, som de synes er centrale for emnet *fortvivlelse*, og som de vil uddybe i plenum.

Inden fremlæggelsen vil der være fin anledning til at repetere forståelsen af selvet hos Kierkegaard ud fra den komprimerede tekst i starten af *Sygdommen til Døden* om mennesket som ånd: en syntese mellem sjæl og legeme (se opgave 1: Hvad er et menneske?).

Under de efterfølgende fremlæggelser kan læreren agere sekretær og få de udvalgte citater på tavlen. Det vil være oplagt at invitere til dialog i klassen, ligesom læreren evt. kan supplere og herved sikre, at tekstens centrale begreber kommer på tavlen og bliver bearbejdet i fællesskab.

Opsamling: Hvis læreren har organiseret tavlenoterne, så de passager, der omhandler det etiske, står i en venstre kolonne, og de passager, der omhandler det religiøse, står til højre, kan det med en enkelt pil understreges, at de enkelte stadier ikke er vigtige, men *bevægelsen* fra det etiske til det religiøse: *"Den Fortvivlelse, der er Gjennemgangen til Troen, er ogsaa ved Hjælp af det Evige; ved Hjælp af det Evige har Selvet Mod til at tage sig selv for at vinde sig selv"*. (Denne pointe indgår også i opgave 5: Etikerens belæring af æstetikeren, med uddrag fra *Ligevægten mellem det Æsthetiske og Ethiske i Personlighedens Udarbejdelse*: "... mig ere ikke de forskellige Stadier vigtige, men kun den bevægelse, som er uundgaelig nødvendig...").

Afsluttende skriveøvelse:

Eleverne skal med egne ord beskrive den følelse det er trodsigt at ville være sig selv.

Opgave:

Man kan også vælge en mere klassisk, lærerstyret tilgang til teksten, hvor de konkrete spørgsmål inviterer til behandling af bestemte begreber og fænomener:

1. *"Først kommer Fortvivlelsen over det Jordiske eller noget Jordisk, saa Fortvivlelse om der Evige over sig selv."* - Hvad er forskellen på de to former for fortvivlelse? (Se *"Selvet som trekant"*).
2. Hvilken betydning har *"Bevidsthed om et uendeligt Selv"* for fortvivlelsen?
3. Prøv at forklare, hvordan fortvivlelsen på den ene side binder og fastlåser et menneske - og på den anden side kan være *"Gjennemgangen til Troen"*, hvis man har *"Mod til at tabe sig selv for at vinde sig selv"*.
4. Hvordan forstår I brugen af begreberne *konkret* og *abstrakt* i forbindelse med Kierkegaards udredning af fortvivlelsen i det midterste tekststykke?
5. Find de steder i teksten, hvor ordet *Gud* optræder. Hvilke andre betegnelser fungerer som synonyme for Gud? - Hvad siger teksten om Gud og om selvets forhold til Gud?
6. Kierkegaard skildrer, hvordan den fortvivlede hænger fast i sin *jordiske nød* og klynger sig til sit *timelige kors*. - Prøv om det er muligt at 'oversætte' denne lidt abstrakte tankegang til jeres egen erfaringsverden: Kender I, fra jer selv eller fra andre, til denne trodsige fastholden og tilsvarende stædige afvisning af hjælp?
7. I sidste ende drejer fortvivlelsens problem sig for etikeren om valget mellem: enten at tro sig sat af en magt uden for sig selv, eller at skabe sig selv og *"bestemme hvad han (...) vil have med og hvad ikke"*. - Hvilke fordele og hvilke ulemper kunne der ligge i hvert af disse valg for mennesker i det 21. århundrede?
8. *Tro* kan i kierkegaardsk forstand beskrives som at *"haabe paa Mulighed af Hjælp, især da i Kraft af det Absurde, at for Gud er Alt muligt"*, som der står sidst i tekstuddraget. - Men hvordan skal det forstås, - og hvad betyder *det absurde*?

Afsluttende tegneøvelse:

Med udgangspunkt i den grafiske model af Selvet (se *"Selvet som trekant"*) - og på baggrund af arbejdet med teksten fra *Sygdommen til Døden*, skal eleverne individuelt eller parvis lave en grafisk fremstilling, en model eller tegning, af selvets forhold til Gud, så der er tydelig overensstemmelse til tekstens pointer.

(Denne øvelse kan udskydes til - eller gentages - efter de næste to tekstuddrag med opgaver).

2. Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed

I *Synspunktet for min Forfatter-Virksomhed* (1859) slutter Kierkegaard med et *Bilag*, som han selv kalder det. Her finder vi den tekst, *Til Dedicationen "hiin Enkelte"*, som uddraget er hentet fra:

Til Dedicationen »hiin Enkelte«

(...)

Der er een Anskuelse af Livet, som mener, at hvor Mængde er, er ogsaa Sandheden, at det er en Trang i Sandheden selv, at den maa have Mængde for sig. Der er en anden Anskuelse af Livet; den mener, at overalt hvor Mængde er, er Usandheden, saa hvis, for et Øieblik at føre Sagen ud paa sin yderste Spidse, end alle Enkelte, hver for sig, i Stilhed havde Sandheden, vilde dog, dersom de kom sammen i Mængde (saaledes, at »Mængden« fik nogensomhelst *afgjørende*, stemmende, larmende, lydelig Betydning), Usandheden strax være tilstede.

(...)

Mængde – ikke den eller hiin, den nulevende eller en afdød, en Mængde af Ringe eller af Fornemme, af Rige eller Fattige o. s. v., men i Begrebet forstaaet – er Usandheden, idet Mængde enten ganske giver Angerløshed og Ansvarløshed, eller dog svækker Ansaret for den Enkelte ved at gjøre det til en Brøksbestemmelse.

(...)

Mængde er Usandheden. Der er derfor i Grunden Ingen, der har mere Foragt for det at være Menneske end De, der gjøre Profession af at staae i Spidsen for Mængde. Lad En komme til en Saadan, et enkelt Menneske – jo vist, hvad bryder han sig derom; det er meget for lidt; stolt afviser han ham; der maa i det mindste være Hundrede. Og naar der er Tusinde, da bøier han sig for Mængden, bukker og skraber; hvilken Usandhed! Nei, naar det er et enkelt Menneske, da skal man udtrykke Sandheden ved at respektere det at være Menneske; og hvis det maaskee, som man grusomt siger, var et stakkels fattigt Menneske, saa er det Dette man skulde, man skulde indbyde ham i sin bedste Stue, og hvis man har flere Stemmer, bruge den kjerligste og venligste, det er Sandheden. Naar det derimod var en Forsamling af Tusinde eller Flere, og »Sandheden« vilde blive Gjenstand for Ballotation, da var det Dette man skulde, man skulde gudfrygtigt – hvis man ikke foretrækker, i al Stilhed at bede den Bøn af Fadervor: frels os fra det Onde – man skulde gudfrygtigt udtrykke, at Mængde som Instants, ethisk og religieust, er Usandheden, medens det er evigt sandt, at Enhver kan være den Ene. Dette er Sandheden.

Mængde er Usandheden. Derfor blev Christus korsfæstet, fordi han, om han end henvendte sig til Alle, ikke vilde have med Mængde at gjøre, fordi han ikke paa nogen Maade vilde have en Mængde til Hjælp, fordi han i denne Henseende ubetinget stødte fra, ikke vilde stifte Partie, ikke tillade Ballotation, men være, hvad han var, Sandheden, der forholder sig til den Enkelte. – Og derfor er Enhver, der i Sandhed vil tjene Sandheden, eo ipso paa een eller anden Maade Martyr; var det muligt, at et Menneske i Modersliv kunde fatte den Beslutning, i Sandhed at ville tjene »Sandheden«, saa er han ogsaa, hvilket end forresten hans Martyrium vilde blive, endnu i Modersliv eo ipso Martyr. Thi at vinde en Mængde er endda ikke saa stor en Kunst; dertil behøves blot noget Talent, en vis Dosis Usandhed og lidt Kjendskab til de menneskelige Lidenskaber. Men intet Sandheds-Vidne – ak, og det skulde jo ethvert Menneske, Du og jeg være – tør indlade sig med Mængde. Sandheds-Vidnet – der naturligviis Intet har med Politik at skaffe, og for Alt af yderste Evne at vaage over, at han ikke forvexles med en Politiker – Sandheds-Vidnets gudfrygtige Gjerning er, at indlade sig, om muligt, med Alle, men bestandigt enkeltviis, at tale med hver især, paa Gader og Stræder – for at splitte ad, eller at tale til Mængde, ikke for at danne Mængde, men for at dog een og anden Enkelt maatte gaae hjem fra Forsamlingen og blive den Enkelte.

»Mængde« derimod, naar den behandles som Instants i Forhold til »Sandheden«, dens Dom som Dommen, afskyer han, Sandheds-Vidnet, mere end den unge sædelige Pige en Dandsebod. Og Dem, der tale til »Mængde« som Instants, dem anseer han for Usandhedens Redskaber. Thi for atter at gentage: hvad der i Politik og paa lignende Gebeter stundom ganske, stundom tildeels har

sin Gyldighed, det bliver Usandhed, naar det overføres paa Intellectualitetens, Aandens, Religieusitetens Gebeter. Og for en maaskee overdreven Forsigtigheds Skyld endnu blot dette: ved »Sandhed« forstaaer jeg bestandigt »evig Sandhed«. Men Politik o. D. har ikke med »evig Sandhed« at skaffe. En Politik, der i »evig Sandheds« Forstand gjorde Alvor af at sætte »evig Sandhed« ind i Virkeligheden, vilde i samme Secund vise sig i eminenteste Grad at være det meest »Upolitiske«, der lader sig tænke.
(...)

Som i så mange af Kierkegaards tekster glider fokus let og elegant fra det etiskes *gebet* til det religiøse. For eksempel ses det i ovenstående tekstuddrag, at Kierkegaard, når han vil bestemme det eksistentielle sandhedsbegreb, tager udgangspunkt i modstillingen: det enkelte individ >< mængden; altså at sandheden er et fænomen i en menneskelig kontekst. - Ikke desto mindre ender hans undersøgelse af denne modstilling et helt andet sted: ”ved »Sandhed« forstaaer jeg bestandigt »evig Sandhed«”. Dette er endnu et eksempel på, hvordan det religiøse ligger latent i næsten alle Kierkegaards værker.

Lad klassen starte med at se dette klip fra Monty Pythons *Life of Brian* - *et herrens liv* (1979) og snakke lidt løst om indholdet: <http://www.youtube.com/watch?v=LQqq3e03EBQ>

Dialogen i videoen kan ses her (sammen med en række andre perler fra filmen):
<http://www.imdb.com/title/tt0079470/quotes?item=qt0471966>

Opgave:

1. Find et par markante steder i tekstuddraget fra *Til Dedicationen "hiin Enkelte"*, som har et budskab, der ligner det i videoklipet fra *Life of Brian*. Prøv at formulere pointen med egne ord.
2. ”Mængde som *Instants*, *ethisk* og *religieust*, er *Usandheden*, medens det er *evigt sandt*, at *Enhver kan være den Ene*. Dette er *Sandheden*”. Citatet opstiller en skarp modsætning mellem mængden og den enkelte. Det er på samme tid en modsætning mellem noget kvantitativt, som Kierkegaard foragter, og noget kvalitativt, som han respekterer. - Læs teksten igennem og opstil samtidig en plus-liste og en minus-liste, der fanger de formuleringer, hvor denne modsætning er tydelig.
3. Jesus Kristus fremstår i teksten som et eksempel til efterfølgelse, eller som han kaldes: ”*Sandhedsvidnet*”. Hvad er det, Kierkegaard fremhæver som hans styrke i samværet med andre mennesker? Hvilken sandhed vidner han om? Hvad var konsekvenserne for ham selv?
4. En anden af Kierkegaards helte er Sokrates. Han nævnes ikke direkte i denne tekst, men aftvinger generelt respekt på samme måde som Jesus. Læs om Sokrates her:
http://www.denstoredanske.dk/Sprog,_religion_og_filosofi/Filosofi/Oldtidens_filosofi/Sokrates?highlight=sokrates - og find lighedstræk mellem ham og Jesus.

5. Både af klippet fra *Life of Brian* og af Kierkegaards tekst fremgår det, at de, der befinder sig i en mængde, er en slags spidsborgere (se opgave 2). Den, der derimod taler til en mængde for at vinde mængden for sig, er en æstetiker (se opgave 4 og 5). - Fremhæv nogle karakteristiske træk ved en sådan æstetiker med udgangspunkt i centrale passager fra teksten.
6. Hvilke træk ved det politiske udløser Kierkegaards foragt? - På hvilken måde kan nutidens spindoktor fænomen sammenlignes med dem, der søger at vinde en mængde?

"Sandheds-Vidnets gudfrygtige Gjerning er, at indlade sig, om muligt, med Alle, men bestandigt enkeltviis, (...) for at dog een og anden Enkelt maatte gaae hjem fra Forsamlingen og blive den Enkelte."

Dette er altså målet; men igen skal vi huske at *"ved »Sandhed« forstaaer jeg bestandigt »evig Sandhed«"*, og også i det næste tekstuddrag er sandheden på dagsordenen.

3. Afsluttende uvidenskabeligt Efterskrift

Afsluttende uvidenskabeligt Efterskrift (1846) er som *Enten - Eller* et større værk i 2 bind.

Det kapitel, nedenstående uddrag er taget fra, er fra første bind og har overskriften *Den subjektive Sandhed, Inderligheden; Sandheden er Subjektiviteten*.

Den subjektive Sandhed, Inderligheden; Sandheden er Subjektiviteten
(...)

Naar Subjektiviteten er Sandheden, maa Sandhedens Bestemmelse tillige indeholde i sig et Udtryk for Modsætningen til Objektiviteten, en Erindring fra hiint Veiskille, og dette Udtryk angiver da tillige Inderlighedens Spændstighed. Her er en saadan Definition paa Sandhed: *den objektive Uvished, fastholdt i den meest lidenskabelige Inderligheds Tilegnelse, er Sandheden*, den høieste Sandhed der er for en *Existerende*. Der hvor Veien svinger af (og hvor det er, lader sig ikke objektivt sige, da det netop er Subjektiviteten), bliver den objektive Viden sat i Bero. Objektivt har han da kun Uvisheden, men netop dette strammer Inderlighedens uendelige Lidenskab, og Sandheden er netop dette Vovestykke, med Uendelighedens Lidenskab at vælge det objektivt Uvisse. Jeg betragter Naturen for at finde Gud, jeg seer jo ogsaa Almagt og Viisdom, men jeg seer tillige meget Andet som ængster og forstyrrer. Summa summarum heraf bliver den objektive Uvished, men netop derfor er Inderligheden saa stor, fordi Inderligheden omfatter den objektive Uvished med Uendelighedens hele Lidenskab. I Forhold til en mathematisk Sætning f. Ex. er Objektiviteten given, men derfor er dens Sandhed ogsaa en ligegyldig Sandhed.

Men den givne Bestemmelse af Sandhed er en Omskrivning af Tro. Uden Risiko ingen Tro. Tro er netop Modsigelsen mellem Inderlighedens uendelige Lidenskab og den objektive Uvished. Kan jeg objektivt gribe Gud, saa troer jeg ikke, men netop fordi jeg ikke kan det, derfor maa jeg troe; og vil jeg bevare mig i Troen, maa jeg bestandig passe paa, at jeg fastholder den objektive Uvished, at jeg, i den objektive Uvished er »paa de 70,000 Favne Vand«, og dog troer.
(...)

Opgave:

1. Den foragt, som Kierkegaard i *Til Dedicationen "hiin Enkelte"* udviste for politik, gælder i dette tekstuddrag matematikken. - Hvorfor er matematiske sandheder ligegyldige ifølge Kierkegaard? - Svarer det til jeres opfattelse af faget matematik?
2. Forklar definitionen på sandhed i linje 4-6. - Hvori består det subjektive i sandheden? Og hvorfor kalder Kierkegaard det et *vovestykke*?
3. Ud over at tro i forbindelse med definitionen på sandhed kaldes et *vovestykke*, siger Kierkegaard også: *"Uden Risiko ingen Tro"*. - Sammenhold disse to udtryk, *vovestykke* og *risiko*, med beskrivelsen sidst i tekstuddraget om at befinde sig *"på de 70.000 Favne Vand"* - og dog tro.
4. Med inspiration fra den grafiske model af *"selvet"* (se *"Selvet som trekant"*) - men især på baggrund af dette citat: *"Tro er netop Modsigelsen mellem Inderlighedens uendelige Lidenskab og den objektive Uvished"* skal eleverne individuelt eller parvis lave en grafisk fremstilling, en model eller tegning, af hvad vi kunne kalde *troens syntese*.

4. *Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger*

I *Tvende ethisk-religieuse Smaa-Afhandlinger* (1849) finder vi den anden afhandling: *Om Forskjellen mellem et Genie og en Apostel* (1847).

På bagsiden af bind 15 i Kierkegaards samlede værker fra 1964 står der følgende: *"geniet handler på eget ansvar, apostlen handler efter ordrer"*. - Dette citat skrives på tavlen og kan derved fungere som indledende åbning af teksten på klassen, inden et mere tekstnært gruppearbejde.

Om Forskjellen mellem et Genie og en Apostel

(...)

Hvad er det den vildfarende Exegese og Speculation har gjort for at forvirre det Christelige, eller hvorved har den forvirret det Christelige? Ganske kort og kategorisk nøiagtigt Følgende: den har rykket det Paradox-Religieuses Sphære tilbage i det Æsthetiske og derved vundet, at enhver christelig Terminus, som ved at blive i sin Sphære, er qualitativ Kategorie, nu, i en reduceret Tilstand, kan gjøre Tjeneste som et aandrigt Udtryk, der betyder saadanAllehaande. Naar nu det Paradox-Religieuses Sphære afskaffes eller tilbageforklares i det Æsthetiske, saa bliver en Apostel hverken meer eller mindre end et Genie, og saagod Nat Christendom. Aandrigthed og Aand, Aabenbaring og Oprindelighed, Kaldelse af Gud og Genialitet, en Apostel og et Genie: alt dette kommer da til at løbe saa omtrent ud paa Et og det Samme.

Saaledes har en vildfarende Videnskab forvirret Christendommen, og fra Videnskaben har Forvirringen igjen sneget sig ind i det religieuse Foredrag, saa man ikke sjeldent hører Præster, der i al videnskabelig Troskyldighed bona fide prostituere Christendommen. De tale i høie Toner om Apostelen Pauli Aandrigthed, Dybsind, om hans skjønne Lignelser o. s. v. – lutter Æsthetik. Skal Paulus betragtes som Genie, saa seer det galt ud for ham; kun præstelig Uvidenhed kan falde paa æsthetisk at anprise ham, fordi den præstelige Uvidenhed ingen Maalestok har, men tænker

som saa: naar man blot siger noget Godt om Paulus, saa er det godt. En saadan godmodig og velmenende Tankeløshed har sin Grund i, at den Vedkommende ikke er tugtet op ved den qualitative Dialektik, der vilde lære ham, at en Apostel just ikke er tjent med, at der bliver sagt noget Godt om ham, naar det er galt, saa han bliver anerkjendt og beundret for at være, hvad der er det Ligegyldige og hvad han væsentligen ikke er, og derover glemmes, hvad han er. En saadan tankeløs Veltalenhed kunde lige saa godt falde paa at rose Paulus som Stilist og Sprogkunstner, eller endnu bedre, da det er bekjendt, at Paulus tillige drev et Haandværk, paastaae, at hans Arbejde som Teltmager skal have været saa fuldendt Mesterværk, at ingen Tapetmager, hverken før eller senere, har kunnet gjøre noget saa Fuldendt – thi naar man blot siger noget Godt om Paulus, saa er Alting godt. Som Genie kan Paulus hverken udholde Sammenligning med Plato eller Shakspeare; som Forfatter af skønne Lignelser kommer han temmelig langt ned; som Stilist er han et aldeles obscuro Navn – og som Tapetmager: ja, det maa jeg sige, jeg veed ikke hvor høit han i denne Henseende kan komme. See, dum Alvorlighed gjør man altid rigtigst i at forvandle til Spøg, og saa kommer Alvoren, Alvoren: at Paulus er Apostel; og som Apostel har han igjen intet, slet intet Svogerskab hverken med Plato eller Shakspeare eller Stilister eller Tapetmagere, de ere alle (Plato lige saa fuldt som Shakspeare og som Tapetmager Hansen) uden nogen Sammenligning med ham.

Et Genie og en Apostel er det qualitative Forskjellige, ere Bestemmelser, som høre hjemme hver i sin qualitative Sphære: **Immanentsens og Transcendentsens: 1) Geniet kan derfor vel have noget Nyt at bringe, men dette forsvinder igjen i Slægtens almindelige Assimilation, ligesom Differentsen »Genie« forsvinder, saasnart man tænker Evigheden; Apostelen har paradoxt noget Nyt at bringe, hvis Nyhed, netop fordi den er væsentlig paradox og ikke en Anticipation i Forhold til Slægtens Udvikling, bliver bestandigt, ligesom en Apostel bliver i al Evighed en Apostel, og ingen Evighedens Immanents sætter ham væsentligen paa lige Linie med alle Mennesker, da han er væsentligen paradox forskjellig. 2) Geniet er hvad han er ved sig selv : ved det han er i sig selv; en Apostel er hvad han er ved sin guddommelige Myndighed. 3) Geniet har kun immanent Teleologie; Apostelen er absolut paradoks teleologisk stillet.** (...)

Geniets humoristiske Selvtilfredshed er Eenheden af beskeden Resignation i Verden og stolt Opløftelse over Verden, er Eenheden af at være en unyttig Overflødighed og en kostelig Prydelse. Er Geniet en Kunstner, da frembringer han sit Kunstværk, men hverken han eller hans Kunstværk har noget τέλος udenfor. Eller det er en Forfatter, der tilintetgjør ethvert teleologisk Forhold til en Omverden og bestemmer sig humoristisk som Lyriker. Det Lyriske har ganske rigtig intet τέλος uden for sig; om En skriver en Pagina Lyrik eller Folianter Lyrik, det gjør hverken fra eller til med Hensyn til at bestemme hans Virksomheds Retning. Den lyriske Forfatter bryder sig kun om Frembringelsen, nyder Frembringelsens Glæde, maaskee ofte gennem Smerte og Anstrengelse; men han har intet med Andre at skaffe, han skriver ikke *for at*, for at oplyse Menneskene, for at hjælpe dem paa rette Vej, for at sætte Noget igjennem, kort han skriver ikke: *for at*. Og saaledes med ethvert Genie. Intet Genie har et »for at«; Apostelen har *absolut paradox* et »for at«.

Opgave:

1. Forklar forskellen på geniet og apostlen med inddragelse af 1) begreberne *åndrighed* og *ånd*, 2) kritikken af præsterne og 3) eksemplet med Paulus.
2. Find betydningen af ordene *immanens* og *transcendens* i et opslagsværk - og redegør for Kierkegaards brug af begreberne i teksten *Om Forskellen mellem et Genie og en Apostel*.

3. Slå også op på begreberne *teleologi* og *paradoks* - og forklar denne sætning fra teksten: "*Apostlen er absolut paradox teleologisk stillet*". (Bemærk forskellen på teologisk og teleologisk!)
4. Hvilke lighedstræk er der mellem geniet (som han beskrives i teksten) og nogle af de eksempler på æstetikere, som andre opgaver har beskæftiget sig med? (se f.eks. opgave 5)
5. "*Men den givne Bestemmelse af Sandhed er en Omskrivning af Tro. Uden Risiko ingen Tro. Tro er netop modsigelsen mellem Inderlighedens uendelige Lidenskab og den objektive Uvished.*" - Dette citat er fra: *Til Dedicationen hiin Enkelte*, i *Afsluttende Uvidenskabeligt Efterskrift*. - Lav en sammenligning af bestemmelsen af tro i dette citat med fremstillingen af apostlen og hans kvalitative forskellighed fra geniet.
6. Prøv (på baggrund af forståelsen af begreberne *immanens* og *transcendens* i spørgsmål 2) ved hjælp af en syntese- eller trekantsmodel at gengive ovenstående forklaring på *tro*. - Sammenlign med den tilsvarende model til Selvet (se "*Selvet som trekant*").

Perspektiveringer:

1. I de to første tekster i denne opgavesamling støder vi på begreberne *det absurde* og *evig sandhed*. I denne tekst, *Om Forskellen mellem et Genie og en Apostel*, optræder begrebet *absolut paradoks*. - Med blandt andet disse tre markante begreber søger Kierkegaard at indkredse fænomenerne *det religiøse* og *troen*. - Forsøg at give din egen forståelse af disse to fænomener, med eller uden direkte inddragelse af ovenstående begreber.
2. Som en anderledes afrunding på arbejdet med denne tekst (og de andre tekster omhandlende *det religiøse*) kunne man invitere en lokal præst fra den danske folkekirke til at give sit syn på hvad tro, kristendom og det religiøse er - og i en efterfølgende klassediskussion sammenligne med Kierkegaards fremstilling i ovenstående tekster.
3. Et perspektiv på den første og den sidste tekst i denne opgavesamling, *Sygdommen til Døden* og *Om Forskellen mellem et Genie og en Apostel*, kunne være en analyse af salme 414 i Den danske Salmebog, *Den mægtige finder I ikke*, med tekst af Holger Lissner. (Bemærk ordet *trods* i alle tre vers): <http://www.dendanskesalmebogonline.dk/salme/414>
4. Samme to tekster af Kierkegaard kan også perspektiveres ved analyse af en prædiken, holdt af Ole Jørgensen i Skt. Nicolai Kirke i Kolding søndag 26. maj 2013. (Bemærk udtryk som: *det vanvittige*, *sygelighed*, *det perfekte*, *suveræne*, *anstrengelser*, *omhu*, *iver*, *fødes på ny*, *grænse*):

Prædikentekst til Trinitatis søndag:

Der var et menneske, en affarissæerne, ved navn Nikodemus, medlem af jødernes råd. Han kom til Jesus om natten og sagde til ham: »Rabbi, vi ved, du er en lærer, der er kommet fra Gud; for ingen kan gøre de tegn, du gør, uden at Gud er med ham.« Jesus svarede ham: »Sandelig, sandelig siger jeg dig: Den, der ikke bliver født på ny, kan ikke se Guds rige.« Nikodemus sagde til ham: »Hvordan kan et menneske fødes, når det er gammelt? Det kan da ikke for anden

gang komme ind i sin mors liv og fødes?" Jesus svarede: »Sandelig, sandelig siger jeg dig: Den, der ikke bliver født af vand og ånd, kan ikke komme ind i Guds rige. Det, der er født af kødet, er kød, og det, der er født af Ånden, er ånd. Du skal ikke undre dig over, at jeg sagde til dig: I må fødes på ny. Vinden blæser, hvorhen den vil, og du hører den suse, men du ved ikke, hvor den kommer fra, og hvor den farer hen. Sådan er det med enhver, som er født af Ånden.« Nikodemus spurgte ham: »Hvordan kan det gå til?" Jesus svarede: »Du er lærer i Israel og forstår ikke det? Sandelig, sandelig siger jeg dig: Vi taler om det, vi ved, og vi vidner om det, vi har set, men I tager ikke imod vort vidnesbyrd. Tror I ikke, når jeg har talt til jer om det jordiske, hvordan skal I så tro, når jeg taler til jer om det himmelske? Ingen er steget op til himlen undtagen den, der steg ned fra himlen, Menneskesønnen. Og ligesom Moses ophøjede slangen i ørkenen, sådan skal Menneskesønnen ophøjedes, for at enhver, som tror, skal have evigt liv i ham.« (Joh 3,1-15)

"Jeg er ikke sikker på det, men jeg tror nu nok, du kan tillade dig at tage livet lidt mindre alvorligt, end du gør."

Det er den afgørende replik i en af mine yndlingsfortællinger. (...) Det er Jonas' mor, der siger det til sin halvstore dreng. Og det er Jan Kjærstad, der fortæller.

Jonas havde opdaget at han havde talent for at holde vejret længe under vand. Og drømmen om engang ved dette talent og en heltmodig indsats at blive en, der reddede et andet menneske fra at drukne, drev ham til en træning, der nærmede sig det vanvittige. Det begyndte hjemme i badekarret, hvor han, når ingen så det, lod sig glide ned under vandoverfladen og lå så længe han kunne, og hver gang en smule længere end sidst. Og det fortsatte i det lokale svømmebad i Oslo, hvor han uden problemer kunne slå alle kammeraterne, når det gjaldt at svømme under vandet. Han dykkede dybt og tog nemt det store bassin på langs, og det blev, så personalet til sidst truede ham med udsmidning, hvis ikke han holdt op. Fra et sted i bygningen kunne man udefra se ind i bassinet gennem nogle glastruder. Det var der, det begyndte at blive for meget, for Jonas skræmte gang på gang tilskuerne ved at dykke ned og kigge på dém, lige så nysgerrigt ud som de kiggede ind, som var han en sæl i et akvarium, og så længe, at folk begyndte at råbe op.

En dag, da Jonas kom hjem fra svømmebadet, satte hans mor sig over for ham og så ham dybt ind i de røde øjne, som ville hun undersøge, om de var røde af klorvand eller af vanvid. "Hvorfor gør du det?", spurgte hun ham. "Fordi jeg har et talent," sagde han. "Jeg kan holde vejret." Hvad han egentlig ville sige, var måske: "Jeg har et ansvar! Jeg vil så forfærdelig gerne engang kunne redde et menneske fra at drukne!" Og det hører hans kloge mor også! Hun bliver ved at se alvorligt på ham, men kan ikke lade være at smile. Og så kommer replikken: "Jeg er ikke sikker på det, men jeg tror nu nok, du kan tillade dig at tage livet lidt mindre alvorligt, end du gør."

Nu er det i almindelighed ikke dårligt, hverken at udvikle og bruge sine talenter eller at tage sit ansvar for livet i verden alvorligt. Det er sådan set fine ting. Og gjorde vi ikke alle det i et eller andet omfang, så ville vi snyde både os selv og alverden for gode glæder og vigtige resultater.

Men alt kan tage overhånd, der kan gå sygelighed også i den sympatiske drøm vi alle måske ind imellem har om at være og kunne det perfekte, det kan gå så ens mor ikke længere kan se, om de røde øjne (eller hvad det nu er) skyldes klorvand eller vanvid. Og derfor er det en fantastisk replik, Jonas' mor har til sin dreng. "Jeg er ikke sikker på det, men jeg tror nu nok, du kan tillade dig at tage livet lidt mindre alvorligt, end du gør." I denne verden må vi tåle at være noget mindre end det perfekte.

Og det, hun så også gør med den replik, det er at vise Jonas og os andre udad mod det i livet, der ikke ligger i forlængelse af vore egne anstrengelser. For det er der jo en hel del, der ikke gør - hvad enhver mor og alle, der ved hvad det er at have fået meget givet, kender til. Vi lever ikke kun af os selv og det, som vi kan sætte i værk. Vi lever også og ikke mindst af det, der kommer til os andetsteds fra. Det er det, hun siger til sin dreng. Og det er også det, Jesus i dag siger til Nikodemus.

Nikodemus er ikke – som Jonas - glad for at blive set af de andre. Han har næppe mere end almindeligt at skamme sig over, men han er medlem af det jødiske råd, og det ser fra den vinkel ikke godt ud, det han her giver sig i kast med. Derfor kommer han om natten, snigende sig forsigtigt langs husmurene i ly af mørket. (...)

Og så har han jo altså hørt om Jesus og de ting, han har gjort. Det har på en eller anden måde rørt ved ham, så han nu er nødt til at gå videre med det. Han er kommet i tvivl, blevet anfægtet. Måske har det noget på sig, det med Jesus. Og måske også for ham. For som han siger til Jesus, som det første, da han når frem: Ingen kan gøre de tegn, som du har gjort, uden at Gud er med ham.

Men spørgsmålet er, hvordan man bærer sig ad? Hvis man nu, i det mindste forsøgsvis, gerne vil indenfor i kredsen af dem, der tager det her alvorligt? Hvis man ønsker sig del i det liv og den glæde, der tydeligvis er ved at danne sig hos dem, der har slået følge med Jesus, hvordan får man så det? Sat på spidsen: Hvordan bliver man en af de troende? Hvordan får man Guds rige at se? Det bliver samtalsens sag. Hvordan bærer man sig ad?

Og så får vi her det svar, at her bærer man sig sådan set slet ikke ad? For her må man fødes på ny. Og det er ikke noget, nogen kan lægge til rette for sig selv. Hvad vi i andre sammenhænge kan, hvis vi har et talent og bærer os rigtigt ad, udviser tilstrækkelig ihærdighed osv., det fører i denne sammenhæng ingen steder hen.

Jesus peger på en grænse. Eller på noget, der er anderledes end i de sager, hvor det handler om omhu fra vores side. Det er her, man kunne tro, han havde kendt Jonas' mor. Det er ikke ukendt land, der ligger bag den grænse, men det er anderledes end det, der er på vores side af den. Vi kender det godt. For det findes mange steder i vort liv. At vi er nødt til at få, hvis vi skal have.

Når livet gør knuder f.eks., når tingene mister deres betydning og vi selv vort humør, så kan vi sidde og ønske så brændende, det skal være, at vi selv havde magt til at bryde ud af den tristhed, så livet kan blive godt igen. Men vi har den ikke, den magt. Skal en fornyelse komme, så må den komme et andet sted fra end fra os selv, det er hvad vi i de situationer altid erfarer. Det kan være et andet menneske, der pludselig har noget at sige os, som vi ikke har kunnet sige os selv så vi troede det ordentligt, det kan være en udsigt der pludselig ændrer sig eller en god erindring der pludselig sætter sig igennem og lyser op, det kan være så meget, men det er ikke noget vi selv kan lægge til rette, altid er det oplevelse der kommer til os udefra og flytter på noget i os, som vi ikke selv har kunnet flytte. Mere suveræne er vi ikke end at også det er en side af vores liv. Mere suveræne er vi ikke, end at der på den måde også er steder, vi ikke kommer hen bare ved at bære os rigtigt ad og holde ud til vi når målet. Vi ejer ikke lyset, hersker ikke som guder over livets kildevæld.

(...)

Altså, om du vil se Guds rige, må du fødes på ny! Det er hvad Jesus svarer Nikodemus og os andre.

(...)

Vil du indenfor i Guds rige, skal du derfor begynde med at lægge din egen iver på hylden, du skal sætte dig stille ned, lukke dine ører op og lytte til det, der bliver givet dig at tro. Naturligvis skal du hen, hvor ordet lyder og den virkelighed gøres gældende, som det handler om. Men kommet dér, skal du sætte dig stille ned og lytte. Indtil du bliver ramt.

Eller som Jonas' kæreste Margrethe siger til Jonas senere i livet: De ligger på sengen, de har elsket, og så hvisker hun til ham: Vær en skål Jonas! Ikke et sværd! Lær at tage imod! Vær en skål ikke et sværd!

Hos profeten Esajas står der et sted, at som regnen og sneen falder fra himlen og ikke vender tilbage, før den har gjort jorden frugtbar og fyldt den med spirer, givet sæd til at så og brød til at spise, således

skal det også gå med Guds ord... det skal ikke vende tomt tilbage, men fuldbyrde hvervet, han gav det (55,10-11).

(...)

Ordene gør deres gerning. Og det gør også evangeliet, det ord der giver os at se Guds rige. De gamle vidste det, og det kom de i kirke for: troen kommer af det, der høres, sagde de. (...) Vil man rammes af livet, så må man ud i det. Vil man røres ved af nogen, så dur det ikke at bure sig inde. Man må ud, hvor vinden blæser og græsset og du selv kan gå hen og blive bevæget deraf. Ud eller hen, hvor noget kan ske (...), der ikke ligger i forlængelse af os selv.

At fødes på ny er aldrig vort eget værk. Altid, når dét sker, er det livets værk, en andens værk, eller måske Vorherres værk. I dåben er det Vorherres. For i den er det ham, der giver os dén identitet med på livets rejse, der altid er i kærtegnet, dén at det er vigtigt med os. Selvom det er, som det er.

(...) Det er herfra – fra dåbens kærtegn og ordet om vore synders forladelse – at der igen og igen er godt liv for et menneske at lytte sig ind i. Det er her, ved døbefontens kar om noget sted, at Gudsrigets dør bliver åbnet og det bliver givet os at kunne tage livet en lille smule lettere end vi ellers kunne, (...) at nøjes med mindre end det perfekte og således af Guds nåde få glæde til at være her som dem, vi er. Amen.

5. Endelig kan eleverne, inddelt i tre grupper, få til opgave at oprette Facebook profiler på hhv. æstetikerens, etikeren og den religiøse; en moderne udgave af Kierkegaards leg med identiteter. I øvelsen kan indgå alle elementer, der findes på dette sociale medie. - En vurdering af elevernes håndtering af øvelsen bør fokusere på karakterens valg af navn, beskrivelse af sig selv, sproglige formidling, brug af billeder, kommunikation med de to øvrige karakterer mm.

Arbejdet med disse tekster bør ligge sent i en Kierkegaard læsning, da teksterne er komplekse og for stor en udfordring, hvis eleverne ikke har en vis forforståelse.

3-5 lektioner, afhængig af graden af perspektivering

Dansk, filosofi, religion

Sværhedsgrad: